

**КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри _____,
протокол № _____ від “___” _____ 2020 р.
Зав. кафедри _____ Ситник Н.С

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Теорія та історія фінансової системи
(назва навчальної дисципліни)

галузь знань: 07 Управління та адміністрування
(шифр та найменування галузі знань)

спеціальність: 072 Фінанси, банківська справа та страхування
(код та найменування спеціальності)

спеціалізація: Фінанси, митна справа та оподаткування
(найменування спеціалізації)

освітній ступінь: бакалавр
(бакалавр, магістр)

Укладач: Клепанчук О. Ю., к.е.н, доцент
кафедри фінансового менеджменту

ЛЬВІВ 2020

Конспект лекції № 1.

Тема № 1. Історичні передумови виникнення фінансової системи.

Міжпредметні зв'язки Навчальна дисципліна «Теорія та історія фінансової системи» вивчається після вивчення таких дисциплін як «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Вступ до фаху». Одночасно «Теорія та історія фінансової системи» є базою для вивчення таких дисциплін як «Гроші і кредит», «Економіка підприємства», «Фінанси суб'єктів підприємництва», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Страховання», «Бюджетна система», «Податкова система», «Міжнародні фінанси», «Місцеві фінанси» тощо.

Мета лекції сформувати у студентів комплекс знань щодо історичного розвитку фінансової системи в історії людства.

План лекції:

1. Історичне формування сутності фінансів.
2. Становлення та розвиток фінансової науки.
3. Теоретичні основи побудови фінансової системи.
4. Етапи розвитку фінансів та закономірності фінансової систем

Опорні поняття: історія фінансової науки, методологія фінансової науки, предмет фінансової науки, фінансові категорії

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: мультимедійний проектор.

Виклад матеріалу лекції: роздатковий матеріал у викладача.

Питання студентам для підготовки до семінарського заняття за темою лекції

1. Коли виникла економічна категорія «фінанси»
2. Якими властивостями характеризуються фінанси в сучасних умовах.
3. Які етапи розвитку фінансової системи.
4. Якими причинами обумовлено відмінність фінансів різних суспільно економічних формацій.
5. Як вплинув перехід суспільства на товарно-грошові відносини на розвиток фінансів як економічної категорії.
6. Складові фінансової інфраструктури.
7. Інструментальне наповнення фінансової інфраструктури.
8. Чи можна стверджувати, що фінанси – це відносини, які не виходять за рамки розподільчого процесу

Завдання для самостійного опрацювання матеріалу лекції, для підготовки до семінарського заняття за темою лекції дивитись Плани семінарських занять та методичні вказівки до їх проведення по темі № 1 та Завдання для самостійної роботи студента і методичні рекомендації щодо їх виконання по темі № 1.

Конспект лекції № 2.

Тема № 2. Основні аспекти формування грошової системи.

Міжпредметні зв'язки Навчальна дисципліна «Теорія та історія фінансової системи» вивчається після вивчення таких дисциплін як «Мікроекономіка», «Макроекономіка»,

«Вступ до фаху». Одночасно «Теорія та історія фінансової системи» є базою для вивчення таких дисциплін як «Гроші і кредит», «Економіка підприємства», «Фінанси суб'єктів підприємництва», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Страховання», «Бюджетна система», «Податкова система», «Міжнародні фінанси», «Місцеві фінанси» тощо.

Мета лекції з'ясувати історію виникнення грошової системи, еволюційні процеси виникнення гривні, дослідити історичне формування грошового обігу, проаналізувати грошове господарство на українських землях в різні етапи його розвитку.

План лекції:

1. Історія виникнення грошової системи.
2. Виникнення та еволюція гривні.
3. Становлення грошового обігу на території України та поза її межами.
4. Розвиток елементів грошового господарства на сучасній території України та поза її межами.
5. Грошова реформа.
6. Історія нової гривні Незалежної України..

Опорні поняття: гроші, походження грошей, природа грошей, грошовий обіг, грошова одиниця, обмін, бартер, грошове господарство, грошова реформа.

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: мультимедійний проектор.

Виклад матеріалу лекції: роздатковий матеріал у викладача.

Питання студентам для підготовки до семінарського заняття за темою лекції

1. Що означає грошова одиниця «Бобон» і коли історично вона мала місце на українських землях.
2. Сформулюйте етапи становлення грошового обігу на українських землях.
3. Дайте поняття грошовому господарству в період становлення української державності
4. Що спонукало до переходу від товарних грошей до монет.
5. Хто і коли відновив основну грошову одиницю Української Держави.
6. Як відбулося впровадження української національної валюти.

Завдання для самостійного опрацювання матеріалу лекції, для підготовки до семінарського заняття за темою лекції дивитись Плани семінарських занять та методичні вказівки до їх проведення по темі № 2 та Завдання для самостійної роботи студента і методичні рекомендації щодо їх виконання по темі № 2.

Конспект лекції № 3.

Тема № 3. Становлення та розвиток банківської системи

Міжпредметні зв'язки Навчальна дисципліна «Теорія та історія фінансової системи» вивчається після вивчення таких дисциплін як «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Вступ до фаху». Одночасно «Теорія та історія фінансової системи» є базою для вивчення таких дисциплін як «Гроші і кредит», «Економіка підприємства», «Фінанси

суб'єктів підприємництва», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Страховання», «Бюджетна система», «Податкова система», «Міжнародні фінанси», «Місцеві фінанси» тощо.

Мета лекції засвоєння знань зародження та розвиток банківської системи, кредитна система в Україні в 1781 р., банківські інституції в Західній Україні, основні етапи формування банківської системи після проголошення Української Незалежності.

План лекції (навчальні питання):

1. Еволюція банківської системи.
2. Зародження та розвиток банківської системи.
3. Банківські інституції в Західній Україні.
4. Становлення та розвиток банківської системи після проголошення незалежності.

Опорні поняття: кредитні операції, кредитна система, облігації, внески, філії.

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: мультимедійний проектор

Виклад матеріалу лекції: роздатковий матеріал у викладача.

Питання студентам для підготовки до семінарського заняття за темою лекції

1. Дайте визначення терміну «банк» .
2. Окресліть основні етапи формування банківської системи.
3. Що забезпечило розвиток банківської системи в ХІХ ст.
4. Які були особливості банківська система України у Радянський період.
5. Чому Україна не мала автономної кредитної банківської системи в період Другої Світової війни.
6. Які були сформовані банківські інституції на Західній Україні.
7. Окресліть періоди формування банківської системи Незалежної України.
8. Розвиток банківської діяльності в Італії в ХІІ ст.
9. Українська банківська система на початку ХХ ст.
10. Вплив кредитної реформи 1930-1932 рр. на банківську систему в Україні.

Завдання для самостійного опрацювання матеріалу лекції, для підготовки до семінарського заняття за темою лекції дивитись Плани семінарських занять та методичні вказівки до їх проведення по темі №3 та Завдання для самостійної роботи студента і методичні рекомендації щодо їх виконання по темі № 3.

Конспект лекції № 4.

Тема № 4 Зародження та формування бюджетної системи.

Міжпредметні зв'язки Навчальна дисципліна «Теорія та історія фінансової системи» вивчається після вивчення таких дисциплін як «Мікроекономіка», «Макроекономіка»,

«Вступ до фаху». Одночасно «Теорія та історія фінансової системи» є базою для вивчення таких дисциплін як «Гроші і кредит», «Економіка підприємства», «Фінанси суб'єктів підприємництва», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Страховання», «Бюджетна система», «Податкова система», «Міжнародні фінанси», «Місцеві фінанси» тощо.

Мета лекції засвоєння знань з студентами поняття «бюджет» та бюджетна система, теоретичні підходи щодо визначення бюджету, історичний розвиток бюджетного устрою на території України, становлення бюджетної системи України після проголошення незалежності.

План лекції:

1. Історичні передумови поняття «бюджет».
2. Теоретичні основи формування бюджетної системи.
3. Становлення та розвиток бюджетного устрою в Україні.
4. Становлення бюджетної системи України після проголошення незалежності.

Опорні поняття: бюджет, доходи та видатки, бюджетна система.

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: мультимедійний проектор

Виклад матеріалу лекції: роздатковий матеріал у викладача.

Питання студентам для підготовки до семінарського заняття за темою лекції

1. Як ви розумієте поняття «бюджет»
2. Що Вам відомо про досвід складання бюджету (скарбу) на території нашої країни.
3. Які Вам відомі перші історичні згадки про бюджет.
4. Які підходи використовуються у вітчизняній науці до вияснення сутності.
5. Які ви знаєте етапи формування бюджетної системи .
6. Як відбулося становлення бюджетної системи після проголошення незалежності.
7. Які передумови виникнення бюджету.
8. В чому полягає об'єктивна необхідність бюджету.
9. Як відбувалось формування основних принципів функціонування бюджету.

Завдання для самостійного опрацювання матеріалу лекції, для підготовки до семінарського заняття за темою лекції дивитись Плани семінарських занять та методичні вказівки до їх проведення по темі № 4 та Завдання для самостійної роботи студента і методичні рекомендації щодо їх виконання по темі № 4.

Конспект лекції № 5.

Тема № 5. Історичне формування податкової системи.

Міжпредметні зв'язки Навчальна дисципліна «Теорія та історія фінансової системи» вивчається після вивчення таких дисциплін як «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Вступ до фаху». Одночасно «Теорія та історія фінансової системи» є базою для вивчення таких дисциплін як «Гроші і кредит», «Економіка підприємства», «Фінанси суб'єктів підприємництва», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Страховання», «Бюджетна система», «Податкова система», «Міжнародні фінанси», «Місцеві фінанси» тощо.

Мета лекції засвоєння знань з студентами про історичні етапи формування податкової системи, основи побудови податкової системи, податкове законодавство.

План лекції:

1. Історичні етапи формування податкової системи.
2. Теоретичні основи побудови податкової системи.
3. Податкова система України в різні історичні періоди.
4. Система податкового законодавства.
5. Принципи податкового законодавства Незалежної України.

Опорні поняття: податки, податкова система, збори платежі.

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: мультимедійний проектор

Виклад матеріалу лекції: роздатковий матеріал у викладача.

Питання студентам для підготовки до семінарського заняття за темою лекції

1. З чим на вашу думку пов'язана поява податків.
2. Охарактеризуйте основні етапи розвитку податкової системи.
3. Яка найдавніша система збору податків була при Київській Русі.
4. Охарактеризуйте податкову систему в період у складі Речі Посполитої.
5. В який історичний період натуральні податки були замінені на грошові.
6. Які принципи податкової системи ви знаєте.
7. Якими законодавчими документами керується податкова система.
8. Охарактеризуйте податкову систему після проголошення незалежності.
9. Які еволюційні процеси податкової системи ви знаєте.
10. На яких принципах ґрунтується податкове законодавство.
11. Податкова система в період становлення української незалежності.

Завдання для самостійного опрацювання матеріалу лекції, для підготовки до семінарського заняття за темою лекції дивитись Плани семінарських занять та методичні вказівки до їх проведення по темі № 5 та Завдання для самостійної роботи студента і методичні рекомендації щодо їх виконання по темі № 5.

Конспект лекції № 6.

Тема № 6. Теоретичні та історичні основи побудови страхової справи в Україні..

Міжпредметні зв'язки Навчальна дисципліна «Теорія та історія фінансової системи» вивчається після вивчення таких дисциплін як «Мікроекономіка», «Макроекономіка»,

«Вступ до фаху». Одночасно «Теорія та історія фінансової системи» є базою для вивчення таких дисциплін як «Гроші і кредит», «Економіка підприємства», «Фінанси суб'єктів підприємництва», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Страховання», «Бюджетна система», «Податкова система», «Міжнародні фінанси», «Місцеві фінанси» тощо.

Мета лекції засвоєння знань з студентами теоретичних принципів страхової справи, етапи зародження страхової справи на території сучасної України, сутність та особливості страхового ринку, основні принципи розвитку страхового ринку в Україні.

План лекції:

1. Історична сутність страхування.
2. Теоретичні засади страхової справи.
3. Зародження страхування на території України.
4. Етапи формування страхового ринку після проголошення незалежності України.

Опорні поняття: страховий ринок, зародження страхового ринку, страхова справа.

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: мультимедійний проектор.

Виклад матеріалу лекції: роздатковий матеріал у викладача.

Питання студентам для підготовки до семінарського заняття за темою лекції

1. Окресліть причини виникнення та розвитку страхування.
2. Назвіть основні етапи розвитку страхування.
3. Чим відрізняється середньовічне страхування від античного.
4. Як ви розумієте поняття комерційного страхування і де воно мало історично зародитись.
5. В який період історично виникло страхування від нещасних випадків.
6. Звідки до України прийшло класичне страхування.
7. Які ви знаєте особливості страхування на початкових стадіях його розвитку
8. Коли мали місце перші офіційні згадки про страхування як фінансову діяльність.
9. Принципи формування страхової справи після 1991 року.

Завдання для самостійного опрацювання матеріалу лекції, для підготовки до семінарського заняття за темою лекції дивитись Плани семінарських занять та методичні вказівки до їх проведення по темі № 6 та Завдання для самостійної роботи студента і методичні рекомендації щодо їх виконання по темі № 6.

Конспект лекції № 7.

Тема № 7. Теоретичні засади формування фінансів у зарубіжних країнах.

Міжпредметні зв'язки Навчальна дисципліна «Теорія та історія фінансової системи» вивчається після вивчення таких дисциплін як «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Вступ до фаху». Одночасно «Теорія та історія фінансової системи» є базою для вивчення таких дисциплін як «Гроші і кредит», «Економіка підприємства», «Фінанси суб'єктів підприємництва», «Фінансовий ринок», «Банківська система», «Страховання», «Бюджетна система», «Податкова система», «Міжнародні фінанси», «Місцеві фінанси» тощо.

Мета лекції засвоєння знань студентами історичних та теоретичних засад формування фінансів у зарубіжних країнах, розглянути соціально-економічні моделі фінансових систем зарубіжних країн, еволюційні процеси фінансів в розвинутих країнах.

План лекції:

1. Соціально-економічні моделі та особливості організації фінансових систем країн з розвинутою ринковою економікою.
2. Еволюція та сучасні риси державних фінансів у країнах з розвинутою ринковою економікою.
3. Загальні риси організації управління фінансами у зарубіжних країнах.
4. Взаємозалежність фінансових систем різних країн.

Опорні поняття: фінансові системи, соціально-економічні моделі, зарубіжні країни.

Навчальне обладнання, ТЗН, презентація тощо: мультимедійний проектор.

Виклад матеріалу лекції: роздатковий матеріал у викладача.

Питання студентам для підготовки до семінарського заняття за темою лекції

1. Які типи впливу економічної системи на структуру та рівень розвитку фінансової системи ви знаєте.
2. На чому базується американська модель фінансової системи.
3. Охарактеризуйте західноєвропейську модель фінансової системи.
4. Чому японську фінансову модель називають комуналістською.
5. Які ланки фінансових відносин об'єднує система державних фінансів.
6. Назвіть основні риси тенденцій розвитку державних фінансів зарубіжних країн.
7. Які узагальнення характерних рис та ідентифікаційних ознак європейської та американської фінансових систем ви знаєте.

Завдання для самостійного опрацювання матеріалу лекції, для підготовки до семінарського заняття за темою лекції дивитись Плани семінарських занять та методичні вказівки до їх проведення по темі №7 та Завдання для самостійної роботи студента і методичні рекомендації щодо їх виконання по темі № 7.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Леоненко П. М. Основні етапи розвитку фінансової науки: методологія проблеми / П. М. Леоненко, В. М. Федосов, П. І. Юхименко // Фінанси України. - 2017. - № 4. - С. 55-74.http://finukr.org.ua/docs/FU_17_04_055_uk.pdf

2. Кузнецова С.А. Фінанси: навчальний посібник / С.А. Кузнецова, В.М. Вареник, М.М. Вакулич; за заг. наук. ред. С.А. Кузнецової. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2014. – 384
[chttps://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/474/1/Фінанси_2014.pdf](https://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/474/1/Фінанси_2014.pdf)
3. Колесников О. В., Бойко Д. І., Коковіхіна О. О. Історія грошей та фінансів. 2-ге видання виправлене та доповнене: Навч. пос. – Центр учбової літератури, 2008. – 140
[c.file:///C:/Users/lviv/Downloads/Колесников%20О.В.,%20Бойко%20Д.І.,%20Коковіхіна%20О.О.%20Історія%20грошей%20та%20фінансів.pdf](file:///C:/Users/lviv/Downloads/Колесников%20О.В.,%20Бойко%20Д.І.,%20Коковіхіна%20О.О.%20Історія%20грошей%20та%20фінансів.pdf)
4. Ставерська Т. О., Іванюта О. М. С 76 Історія фінансів: навч.посіб./Т. О. Ставерська, Іванюта О. М. –Харків : Видавець Іванченко І. С., 2013. – 83 с.Артус М.М. Проблеми трактування сутності та функцій категорії «фінанси» // Фінанси України. – 2007, №4. – с. 127-135.
http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/1059/1/history_finance.pdf
5. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 576 с.Базецкая А. И. <https://core.ac.uk/download/pdf/32613769.pdf>
6. Н.А.Шикіна. Фінанси. Курс лекцій для студентів усіх форм навчання всіх спеціальностей (Укл. Н.А.Шикіна. – Одеса: ОДЕУ, ротапринт,2008р.– 290с.). 2008 .<https://economics.studio/finansovie-voprosi/finansi-kurs-lektsiy-dlya-studentiv-usih-form.html>
7. Базецкая А. И. Исторический аспект формирования и развития финансовой системы : монография / А. И. Базецкая; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2015. – 111
[chttp://eprints.kname.edu.ua/43423/1/2014%20печ.%2015МН%20%20История%20финансов.pdf](http://eprints.kname.edu.ua/43423/1/2014%20печ.%2015МН%20%20История%20финансов.pdf)
8. Бернстайн П. Фундаментальные идеи финансового мира: эволюция / пер. с англ. В. Ионов. М.: Альпина Бизнес Букс, 2009. 248 с

Додаткова література:

1. Єфименко Т. І. Актуальні проблеми трансформації фінансово-економічних теорій в умовах глобальних змін. Фінансова глобалізація і євроінтеграція / за ред. О. Г. Білоруса, Т. І. Єфименко; ДННУ “Акад. фін. упр.”. Київ, 2015. С. 13–29.
http://www.afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=448&num=3
2. Лопух К. В., Фещенко В. М., Юхименко П. І. Сучасний монетаризм: монографія / за заг.ред. П. І. Юхименка. Київ: ЦУЛ, 2015. 272 с.
<http://securities.usmdi.org/PDF/993.pdf>
3. Небрат В. В. Еволюція теорії державних фінансів в Україні: монографія / НАНУ України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2013. 584 с.
http://ief.org.ua/?page_id=2904&dept=18
4. Фінанси. Бюджет. Податки: національна та міжнародна термінологія: у 3 т. Т. 1 / за ред. Т. І. Єфименко, А. І. Мярковського; ДННУ “Акад. фін. упр.”. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ, 2013. 728 с.
http://www.vtei.com.ua/konfa/23_05_19/3_64.pdf
5. Фінансова думка України: у 3 т. Т. 1 / Юхименко П. І. та ін.; за ред. В. М. Федосова. Чухно А. А. Вибрані праці: у 2 т. / передм. Л. В. Губерського, Т. І. Єфименко; ДННУ “Акад. фін. упр.”. Київ, 2012. Т. 1. 557 с. Т. 2. 480 с
6. Боронос В.Г. Антикризове фінансове управління у підприємстві / В.Г. Боронос, І.Й. Плікус, Л.Ф. Соколенко: Підручник. – Підприємство, торгівля та біржова діяльність: За заг. ред. д.е.н., проф. І.М. Сотник, д.е.н., проф. Л.М. Таранюка – Суми: ВТД «Університетська книга», 2018. – С.95-118.
<file:///C:/Users/lviv/Downloads/6808472.pdf>
7. Introduction to finance: theory and practice: study guide / I.O. Shkolnyk, M.M. Brychko, O.M. Pakhnenko [et al.]; edited by: I. Shkolnyk, M. Brychko. – Sumy : Sumy State

- <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/51799/1/finance.pdf>
9. Європейські студії у фінансах : Навч. посіб. / І.О. Школьник, А.Ю. Семенова, В.М. Кремень та ін. ; за заг. ред. І.О. Школьник, А.Ю. Семенова. – Суми : Сумський державний університет, 2017. – 214 с.
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/63410/1/Shkolnyk_ievropeiski.pdf
 10. Фінанси різних форм бізнесу : навч. посіб./ Н.Г.Пігуль, О.В.Дейнека, Н.А.Дехтяр, О.В.Люта. – Суми : Сумський державний університет, 2017.– 337 с.
https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/64218/1/Pihul_biznes.pdf
 11. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І.О. [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.
<https://cul.com.ua/preview/fash.pdf>
 12. Економіка підприємства : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Є. В. Мішеніна та д-ра екон. наук Є. О. Балацького. – Харків: Діса Плюс, 2015. – 336 с.
file:///C:/Users/lviv/Downloads/posob_EP_18.pdf
 13. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України” ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова ; [С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. – 332 с.
http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/6644/1/1407_2015.pdf
 14. Фінанси. Підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій, та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 720 с.
<http://lira-k.com.ua/preview/12444.pdf>

ІНТЕРНЕТ САЙТИ

1. Верховна Рада України - www.rada.kiev.ua
2. Кабінет Міністрів України- www.kmu.gov.ua
3. Міністерство фінансів України - www.minfin.gov.ua
4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України - www.me.gov.ua
5. Національний банк України – www.bank.gov.ua
6. Державна служба статистики України - www.ukrstat.gov.ua